

สุนัขสายพันธุ์ไทยที่หายาก

นายสัตวแพทย์ ไพโรจน์ พงศ์กิตติการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์

คณะสัตวศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยแม่โจ้

หากจะกล่าวถึงสายพันธุ์สุนัขที่หายาก คนไทยเรามากนึกถึงสายพันธุ์สุนัขที่มีถิ่นกำเนิดมาจากต่างประเทศเสียเป็นส่วนใหญ่ เช่น ทิเบตัน มาสทีฟ (Tibetan Mastiff) โตสะ (Tosa) หรือ ฟิลา บราซิลเลียโร (Fila Brasileiro) เป็นต้น ด้วยเหตุที่อาจจะไม่คุ้นตา ไม่ได้พบเห็นได้บ่อย ๆ แต่เราอาจจะไม่ทราบ ว่าสุนัขสายพันธุ์ไทยแท้บางสายพันธุ์จัดเป็น 1 ใน 10 สายพันธุ์ที่หายากของโลก นั่นคือ “สุนัขไทยหลังอาน (Thai Ridgeback Dog)” ที่เราอาจจะเคยพบเห็นกันจนชินตา ด้วยความเป็นสุนัขพันธุ์พื้นเมืองและเป็นสุนัขประจำชาติของไทยเรา แต่ไทยหลังอานมีคุณสมบัติเหมาะสมครบถ้วนและได้รับการรับรองโดยสมาคมสุนัขโลก ซึ่งเป็นที่ฮือฮาและมีชื่อเสียงโด่งดังอยู่ในต่างประเทศ ในขณะที่คนไทยส่วนใหญ่กลับไม่ค่อยให้ความสนใจกับสุนัขสายพันธุ์นี้ บทความนี้จึงเป็นการแนะนำสุนัขสัญชาติไทยแท้ เพื่อให้เรา ๆ ท่าน ๆ ได้ตระหนักกันว่า ไทยเรานั้นมีของดีติดอันดับโลก

ประวัติความเป็นมา

ไทยหลังอานเป็นสุนัขขนาดกลาง (Medium size) ขนสั้น มีสีเดียวตลอดตัว หูตั้งเป็นรูปสามเหลี่ยม จมูกมีสีดำ ปากเป็นรูปลิ้ม มีอานซึ่งเกิดจากขนขึ้นในแนวย้อนกลับกับแนวขนปกตืออยู่บนหลัง หางเรียวยาวโค้งตั้งสูงเป็นรูปดาบ จึงมีลักษณะที่โดดเด่นที่กล่าวขานกันคือ “หูตั้ง หลังอาน หางดาบ” มีถิ่นกำเนิดอยู่ทางภาคตะวันออก แถบจังหวัดจันทบุรีและตราด โดยคนพื้นเมืองเลี้ยงไว้เพื่อการล่าสัตว์ ช่วยปกป้องเตือนภัย ดูแลครอบครัวและทรัพย์สิน ซึ่งชาวบ้านมักจะเรียกชื่อสุนัขไทยหลังอาน กันอีกชื่อหนึ่งว่า “หมาพราน”

จากการศึกษาวิเคราะห์ ไทยหลังอานน่าจะมาจากสุนัขในกลุ่ม Wolf และ Jackal ซึ่งเป็นสุนัขพันธุ์พื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในย่านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยสุนัขพันธุ์พื้นเมืองในเขตนี้จะมีลักษณะคล้าย ๆ กัน เช่น สุนัขในประเทศลาว เวียดนาม กัมพูชา พม่า มาเลเซีย บางแถบของประเทศจีน กล่าวคือ สุนัขในภูมิภาคนี้จะมีกะโหลกศีรษะเป็นสามเหลี่ยมรูปสามเหลี่ยม มีกรามใหญ่ที่แข็งแรง มีหูตั้งชัน มีเส้นหลังตรง มีหางตั้งยกขึ้น แต่ไทยหลังอานจะมีลักษณะพิเศษเฉพาะ คือ มีขนบริเวณหลังที่ขึ้นในแนวย้อนกลับ ที่สุนัขพันธุ์อื่น ๆ ในกลุ่มเดียวกันของประเทศต่าง ๆ ไม่มี

ตามหลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่จะสืบค้นได้ พบบันทึกไว้ในสมุดข่อยสมัยกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2170 ได้มีบันทึกไว้ว่า “สุนัขตัวมันใหญ่ มันสูงสองศอกเกิน มีสีต่าง ๆ ไม่ซ้ำกัน มันมีขนที่หลังกลับ มันร้าย มันกัดดีกับผู้อยู่เลี้ยงมัน มันหากิน ขูดรูหาสัตว์เล็ก ๆ มันชอบติดตามผู้เลี้ยงไปป่าไปหากิน มันได้สัตว์ มันกัดดีกับบ้านเรือน มันรักหมู่พวกของมัน มีกำลังกล้าหาญไม่กลัวใคร ธาตุของสัตว์ทั้งหลายก็เป็น สุวรรณ รัชตะชาติ มันมีโคนหูสูง มันมีหางเหมือนดาบชาวป่า ถ้าผู้ใดมีไว้จะได้รับความรักดีจากมัน” นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยของนักประวัติศาสตร์ชาวซิมบับเวที่ใช้ข้อมูลทางพันธุศาสตร์ ตั้งสมมติฐานว่าสุนัขที่มีลักษณะหลังอานซึ่งเป็นบรรพบุรุษของสุนัขไทยหลังอานน่าจะเกิดจากการกลายพันธุ์จากสุนัขปกติซึ่งไม่มีอานเมื่อไม่น้อยกว่า 1500 ปี มาแล้วในอาณาจักรพูนัน แล้วสุนัขพันธุ์ดังกล่าวจึงได้ถูกเผยแพร่ไปยังอินเดียและโรตตีเซียในเวลาต่อมา จนเป็นต้นกำเนิดของสุนัขหลังอานพันธุ์ Ari ของชนเผ่า Hottentot และสุนัขหลังอานพันธุ์ Rhodesian ridgeback ของประเทศโรตตีเซีย

นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยที่สรุปได้ว่า ลักษณะของการมีอานนั้นเกิดจากยีนควบคุมแบบข้ามข้ามคู่ (epistasis) เนื่องจากมีสุนัขที่ไม่มีอานอยู่ในพันธุ์กรรมเลย 2 ตัว เมื่อผสมพันธุ์กันแล้วอาจได้ลูกที่มีอานได้ ในขณะที่ขนาดของอานขึ้นอยู่กับจำนวนยีนสะสม (additive genes) ซึ่งหมายความว่าสุนัขที่มีอานขนาดใหญ่ เช่น อานพิน หรือ อานไวโอลิน มียีนที่ควบคุมการเกิดอานอยู่ในปริมาณมากกว่าสุนัขที่มีอานขนาดเล็ก เช่น อานเข็ม หรือ อานธนู นอกจากนี้ความได้สัดส่วน ความสวยงาม และรูปร่างของอานยังมียีนปรับแต่ง (modifying genes) ที่ส่งผลให้อานมีลักษณะสมมาตรหรือไม่อีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นจำนวนของขั้วรอบอานก็อยู่ภายใต้การควบคุมของยีนสะสมเช่นกัน

อุปนิสัย

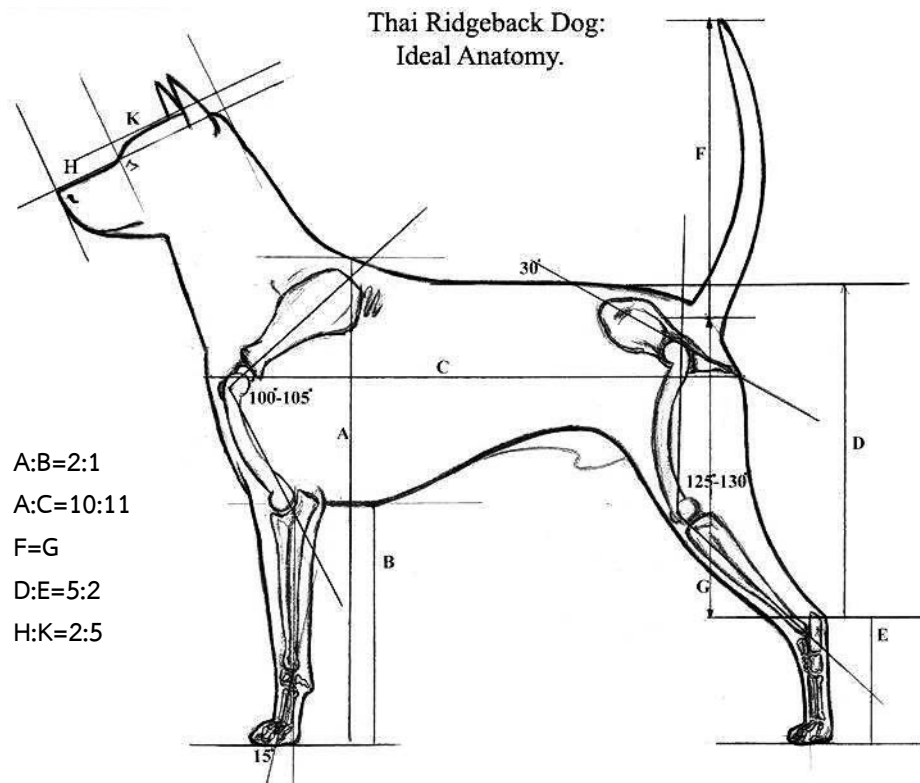
ไทยหลังอานเป็นสุนัขที่มีนิสัยซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อเจ้านาย นอกจากจะเลี้ยงเป็นสุนัขล่าสัตว์แล้วยังเหมาะต่อการเลี้ยงเป็นสุนัขอารักขาได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นสุนัขที่มีความหวงถิ่นที่อยู่ หวงทรัพย์สิน จนบางตัวดุคล้ายจะก้าวร้าว ไทยหลังอานเป็นสุนัขที่รักความสะอาด รักอิสระและมีความเป็นตัวของตัวเอง มีความฉลาดหลักแหลมมาก แต่มักจะเป็นในลักษณะฉลาดแกมโกง จนแลดูคล้ายต้อ ดังนั้นการที่จะฝึกสอนสุนัขไทยหลังอานให้ปฏิบัติตามคำสั่ง ผู้ฝึกสอนจะต้องมีความเข้าใจในตัวสุนัขและต้องมีความอดทนเป็นอย่างมาก

อย่างไรก็ตาม หากไทยหลังอานเคยมีอดีตที่ไม่สู้ดี เช่น เคยถูกทำร้ายมาก่อน ก็จะเกิดการจำฝังใจ หรือหากรู้สึกว่าจะถูกคุกคาม หรือไม่ปลอดภัย ก็จะปกป้องตัวเองด้วยการกัดสถานเดียว ดังนั้น ผู้ที่คิดจะเลี้ยงไทยหลังอานควรสืบประวัติเป็นอย่างดี และไม่ควรใช้กำลัง หรือทำร้ายร่างกายให้เขามีความทรงจำในทางที่ไม่ดีติดตัวเขาไป

มาตรฐานประจำพันธุ์

ณ ปัจจุบัน ไทยหลังอานเป็นสุนัขเพียง 1 ใน 2 สายพันธุ์เท่านั้นที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในโลกนี้ ได้แก่ ไทยหลังอาน และ โรตตีเซียน ริตจ์แบ็ค ซึ่งมีลักษณะขนย้อน (Ridge) ที่หลัง ส่วนมาตรฐานประจำพันธุ์สำหรับสุนัขไทยหลังอาน มีดังต่อไปนี้

ลักษณะทั่วไป

ไทยหลังอานจัดเป็นสุนัขขนาดกลางที่มีขนสั้น มีโครงสร้างกระชับ เต็มไปด้วยกล้ามเนื้อ โดยสัดส่วนความยาวของลำตัวยาวกว่าความสูงที่ระดับหัวไหล่ (Wither) เล็กน้อย จุดเด่นของไทยหลังอาน ได้แก่ ขนบริเวณหลังที่ขึ้นย้อนกลับ ที่เรียกว่า อาน

ส่วนหัว

ศีรษะ

ไทยหลังอานมีกะโหลกศีรษะแผ่กว้างพอสมควรและค่อย ๆ ลาดเทลงไปยังส่วนของจมูกปาก (Muzzle) กะโหลกศีรษะควรมีลักษณะคล้ายรูปกลมหรือสี่เหลี่ยมคางหมู รอยย่นบริเวณหน้าผากปรากฏมีบ้างเล็กน้อย

ส่วนของจมูกปาก

ไทยหลังอานมีส่วนของจมูกปากเป็นรูปกลมที่มีลักษณะทุ่ ไม่ซีแหลม สันจมูกตรง และหากลากเส้นตรงตามแนวราบของกะโหลกกับสันจมูกควรจะเป็นเส้นขนานกัน มีมุมปากลึก แก้มหนาใหญ่พอควร บ่งบอกถึงความแข็งแรงของกล้ามเนื้อกราม บริเวณแก้มไม่ปรากฏรอยย่น ริมฝีปากมีสีดำ มีฟันขาวสะอาดเป็นเงางาม และฟันควรสบกันแนบสนิทแบบกรรไกร โดยฟันชุดบนควรเกยอยู่ด้านบนนอกของฟันชุดล่าง

นอกจากนี้ในไทยหลังอานสายพันธุ์เก่าหรือสายพันธุ์ดั้งเดิมควรมีปากมอม คือ มีสีดำที่บริเวณส่วนของจมูกปาก และลิ้นมักจะมียานดำด้วย

ตา

ไทยหลังอานมีตาขนาดปานกลาง ลักษณะคล้ายผลอัลมอนด์ นัยน์ตาควรมีสีเข้ม แวตาสดใสเป็นประกายดูน่าเกรงขาม

หู

ไทยหลังอานมีใบหูเป็นรูปสามเหลี่ยม ขนาดไม่ใหญ่เกินไป และควรตั้งอยู่ในตำแหน่งที่สูงพอเหมาะกับกะโหลกศีรษะ ใบหูต้องตั้งตรง หรือเอนออกด้านข้างได้เล็กน้อย

คอและไหล่

ไทยหลังอานมีขนาดลำคอพอเหมาะกับกะโหลกศีรษะและลำตัว ลำคอและหัวไหล่เต็มไปด้วยกล้ามเนื้อ ได้คางและลำคอจะต้องไม่มีเหนียงหย้อยหย่อนยาน

ลำตัว

ไทยหลังอานมีโครงสร้างกระชับเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสค่อนข้างไปทางสี่เหลี่ยมผืนผ้าเล็กน้อย กล่าวคือ ความยาวของลำตัวจะยาวกว่าส่วนสูงที่ระดับหัวไหล่ของสุนัขไม่ควรเกิน 1 นิ้ว ออกควรลึกลงมาถึงระดับข้อศอกของขาหน้า ซีโครงโค้งได้รูป ส่วนท้องคอดกึ่ง มีเส้นหลังตรง แลดูแข็งแรง

หาง

ไทยหลังอานมีหางตั้งขึ้น โคนคล้ายดาบและมีหางที่ไม่ยาวเกินไป ด้วยลักษณะดังกล่าวจึงมักเรียกกันว่า “หางตั้งสู้” หางจะต้องไม่มีมันจนปลายหางชี้ติดหลัง และขณะที่วิ่งหางไม่ควรแกว่งมาก

ขา

ขาหน้า

ไทยหลังอานมีขาหน้าที่เหยียดตรง เต็มไปด้วยกล้ามเนื้อที่แข็งแรง และเมื่อมองจากด้านหน้า ขาหน้าทั้งสองข้างต้องขนานกัน ในขณะที่ยืนขาหน้าควรตั้งฉากกับพื้น

ขาหลัง

ขาหลังของไทยหลังอานควรเฉียงไปทางด้านหลังเล็กน้อย และเมื่อมองจากด้านหลัง ขาหลังทั้งสองข้างต้องขนานกัน แลดูแข็งแรงมั่นคง

เท้า

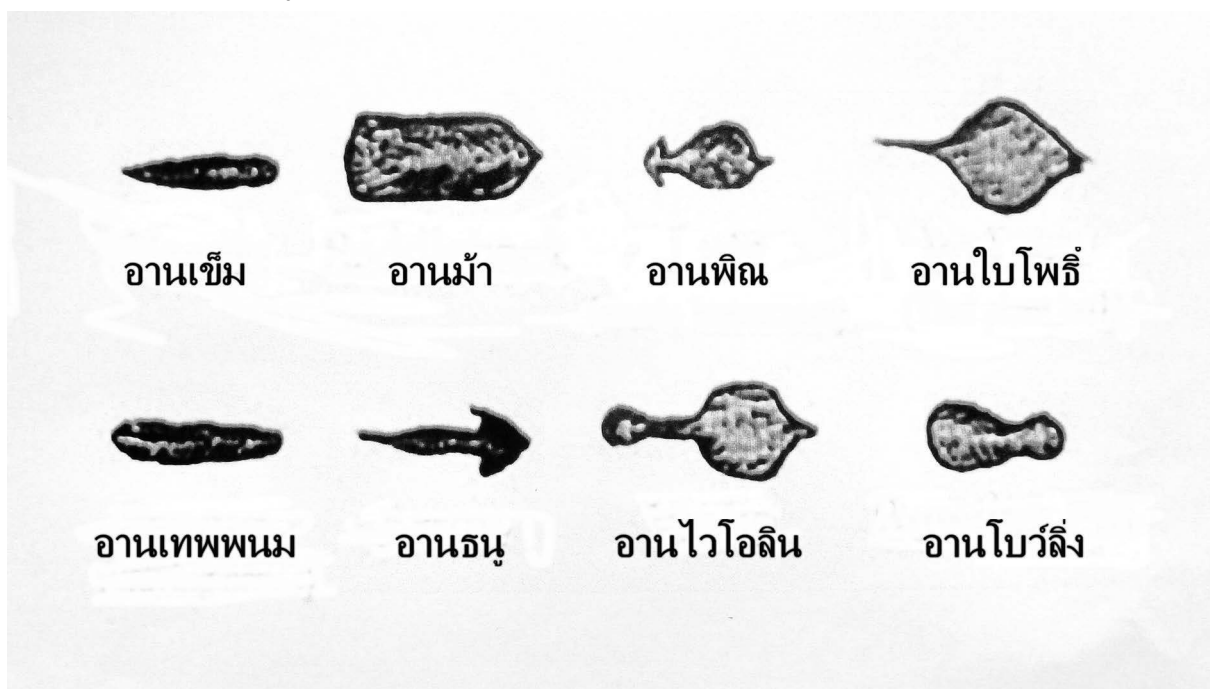
ไทยหลังอานมีอุ้งเท้าที่แลดูกระชับ นิ้วเท้าไม่กางแบะออก นิ้วต้องไม่มีนิ้วตึง (Dewclaw) มีเล็บสีเข้ม เช่น สีดำ สีน้ำตาล และกลมกลืนกับสีของลำตัว

ขน

ลักษณะขน

ไทยหลังอานเป็นสุนัขที่มีขนสั้นเรียบ มีความยาวขนไม่เกิน 1 เซนติเมตร ขนเป็นมันแวววาว นอกจากนี้ยังมีไทยหลังอานบางสายพันธุ์ที่มีขนสั้นเกรียนจนติดหนัง ที่มีก็เรียกกันว่า “ขนกำมะหยี่” แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะขนสั้นเรียบหรือขนกำมะหยี่จะต้องไม่ขาดลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ อาน หรือขนที่ขึ้นย่นบริเวณหลังตั้งแต่ส่วนบนของหัวไหล่จนถึงสะโพก รวมถึง ในหลาย ๆ ตัวจะมีขวัญหรือขนที่ขึ้นเวียนเป็นวงกลมเส้นผ่าศูนย์กลางราว 3 – 5 เซนติเมตร ประกอบอยู่ในส่วนของอานด้วย ในบางตัวบนหลังมีขวัญมากกว่าสอง หรือ 4-5 ตำแหน่งก็สามารถพบได้

โดยอานจะมีได้หลายรูปแบบ ดังนี้

อานเข็ม จัดเป็นอานธรรมดาทั่วไป เป็นอานที่ไม่มีขั้วและจัดอยู่ในกลุ่มอานเล็ก เกิดจากขนที่ขึ้นย้อนกลับไปทางหัวเท่านั้น โดยจะยกตัวขึ้นเป็นแผ่นขนาดเล็กราว 2 – 3 เซนติเมตร ที่สันหลัง แผ่นอานนี้จะเริ่มที่ส่วนบนของหัวไหล่ และจะเรียวยเล็กไปจรดโคนหาง

อานเทพพนม หรือ อานพรม เป็นอานที่ไม่มีขั้วและจัดอยู่ในกลุ่มอานเล็ก โดยขนบนหลังอาจจะไม่ขึ้นย้อนกลับไปทางหัว เพียงแต่จะยกตัวขึ้นมาประสานกันเป็นแนวบนสันหลังเหมือนกับการพนมมือไหว้พระ

อานธนู หรือ อานลูกศร เป็นอานที่มีขั้วแต่จัดอยู่ในกลุ่มอานเล็ก โดยขั้วจะเกิดที่ส่วนหลังบริเวณหัวไหล่ของซากุหน้า ขนจะวนเป็นกันหอย 2 ขั้ว วนมาบรรจบกันที่สันหลัง แลดูคล้ายหัวธนูหรือหัวลูกศร ซึ่งอานจะยกเป็นแนวสันหลังสูงเห็นชัดเจน และจะเรียวยเล็กไปจรดโคนหางหรือบั้นท้าย อานลักษณะนี้มักพบได้ในสุนัขไทยหลังอานทั่วไป บางตำราถือว่าเป็นลักษณะแท้จริงของไทยหลังอาน จึงมักนิยมเลี้ยงไว้ขยายพันธุ์ เพราะถึงแม้จะมีอานเล็กแต่เมื่อเวลาให้ลูกมักจะได้อานใหญ่หรืออาน 4 ขั้ว

อานม้า หรือ อานแผ่น จัดเป็นอานธรรมดาทั่วไป เป็นอานที่ไม่มีขั้วแต่จัดอยู่ในกลุ่มอานใหญ่ มีลักษณะเช่นเดียวกับอานเข็ม คือ ขนที่หลังจะขึ้นย้อนและยกตัวขึ้นเป็นแผ่นขนาด 4 – 5 เซนติเมตร เต็มแผ่นหลังลักษณะเหมือนอานม้า สุนัขที่มีอานเต็มแผ่นหลังและมีขนาดใหญ่นี้หาได้ยากและเป็นที่ยอมรับในกลุ่มผู้เลี้ยง

อานพิน เป็นอานที่มีขั้วตั้งแต่ 3 – 4 ขั้ว โดยที่ตำแหน่งของขั้วจะอยู่ที่ตรงหัวไหล่ของซากุหน้า 1 – 2 ขั้ว มาบรรจบกันแล้วเรียวยไปถึงบริเวณกลางหลัง ซึ่งบริเวณกลางหลังนี้ก็มักจะมีขั้วอีก 2 ขั้ว แต่อยู่คนละฟากของสันหลังมาบรรจบกันเป็นแผ่นกว้างที่กึ่งกลางหลัง ทำให้กลางสันหลังเป็นขนที่ขึ้นย้อนเป็นแผ่นใหญ่เต็มแผ่นหลัง จากนั้นก็จะเรียวยเล็กปลายแหลมไปจรดโคนหาง แลดูเหมือนรูปพิน

อานไบโพธิ์ เป็นอานที่มีขั้วอย่างน้อย 4 – 6 ขั้ว เรียงเป็นระเบียบเหมือนกับอานพิน แต่แตกต่างกันที่ตำแหน่งของขั้วบริเวณกึ่งกลางหลัง ลักษณะของขั้วเป็นแผ่นกว้างเต็มหลังเช่นเดียวกับอานพิน แต่ที่เรียวยเล็กปลายแหลมนั้น หากเป็นอานพินส่วนนี้จะเรียวยยาวไปจรดหาง สำหรับอานไบโพธิ์ส่วนนี้จะสั้นและยาวไม่ถึงโคนหาง มองดูแล้วมีลักษณะคล้ายไบโพธิ์ ซึ่งอานลักษณะนี้หาได้ยากและไม่ค่อยพบได้บ่อยนัก

อานโบว์ลิ่ง เป็นอานที่เกิดจากขั้ว 4 – 5 ขั้ว โดยที่บริเวณหัวไหล่หน้าอาจมีเพียง 1 ขั้วหรือไม่มีก็ได้ ที่บริเวณสันหลังอาจมี 2 ขั้ว อยู่ตรงข้ามกันและไม่ห่างกันมากนัก ส่วนที่โคนขาหลังจะมีขั้วอีกหนึ่งคู่อยู่ตรงข้ามกันเช่นกัน แต่จะกว้างกว่าขั้วคู่แรกหรือขั้วบริเวณตอนกลางหลัง ลักษณะขั้วเช่นนี้ทำให้แลดูคล้ายรูปโบว์ลิ่ง

อานไวโอลิน เป็นอานที่เกิดจากขั้วจำนวนมากที่อยู่ห่างกันเป็นคู่ ๆ โดยคู่แรกจะอยู่ที่หัวไหล่ของซากุหน้า คู่ที่สองอาจเป็นขั้วคู่หรือขั้วเดียวและจะอยู่ห่างจากขั้วแรกค่อนไปทางหางมากบ้างน้อยบ้างไม่แน่นอนตายตัว โดยจะอยู่คนละข้างของแนวสันหลัง ตำแหน่งจะตรงกันหรือเกือบตรงกัน จากนั้นจะเล็กเรียวยไปจรดโคนหางมีรูปคล้ายไวโอลิน ที่นิยมมาก คือ ชนิด 4 ขั้วและขั้วอยู่ในตำแหน่งที่สมดุลเหมาะสม ดูแล้วสวยงาม อานชนิดนี้หาได้ยาก ยิ่งหากมี 5 – 6 ขั้ว จะไม่ค่อยพบเห็นเท่าไรนัก

อานหุกระต่าย เป็นอานที่มีลักษณะเป็นรูปวงรีอยู่บริเวณกลางหลัง ทางส่วนด้านบนตรงหัวไหล่ของซากุหน้าจะเป็นรูปหุกระต่าย 2 หุแยกออกจากกัน ดูคล้ายกับตัวกระต่ายนั่งหันหลัง เป็นอานอีกรูปแบบที่หาได้ยาก

แต่ไม่ว่าจะเป็นอานรูปแบบใด อานเล็กหรืออานใหญ่ ความสวยงามและความสมบูรณ์ของอานจะขึ้นอยู่กับความได้สัดส่วนและความสมมาตรกันทั้งสองข้างของลำตัวเป็นหลัก

สี

ไทยหลังอานควรมีสีเดียวตลอดตลอดทั้งตัว โดยสีที่ได้รับการรับรองมาตรฐานในปัจจุบันมีอยู่ 4 สี ได้แก่ สีแดง หรือสีน้ำตาลแดง (ซึ่งมีหลายเฉดสี ไปจนถึงสีเม็ดมะขามก็ได้) สีดำปลอด สีสวาด และสีกลีบบัว

การเดิน

ท่วงท่าการย่างก้าวของไทยหลังอานต้องแลดูนุ่มนวล เป็นอิสระ ในขณะที่เดินหรือวิ่งลำตัวต้องไม่ส่ายไปมา ขาไม่ปิดไปมา และหางไม่ควรแกว่งมาก

ขนาด

ไทยหลังอานเพศผู้ควรมีความสูงวัดที่ไหล่อยู่ในช่วงระหว่าง 24 – 26 นิ้ว และมีน้ำหนักอยู่ระหว่าง 25 – 28 กิโลกรัม ในขณะที่ เพศเมียควรมีความสูงอยู่ในช่วงระหว่าง 22 – 24 นิ้ว และมีน้ำหนักอยู่ระหว่าง 22 – 25 กิโลกรัม

บทสรุป

สุนัขไทยหลังอานเป็น “สุนัขประจำชาติ” ที่สืบทอดพันธุกรรมและอยู่คู่กับประเทศเรามาอย่างยาวนาน และได้รับการยอมรับเป็นอย่างดีจากต่างประเทศ ทั้งในด้านความสวยงาม ความมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น รวมไปถึงอุปนิสัยที่ซื่อสัตย์ ถึงขนาดถูกจัดให้เป็น 1 ใน 10 สายพันธุ์สุนัขที่หายากของโลก แต่ในขณะที่คนไทยเราบางส่วนอาจมองข้าม ดูแคลน และไม่เห็นคุณค่าของสุนัขประจำชาติสายพันธุ์นี้ หรือจะต้องรอให้เกิดการกลายพันธุ์ หรือการสูญพันธุ์ของสายพันธุ์ที่มีคุณค่านี้ไปเสียก่อน เราจึงคิดที่จะมาวางแผนและอนุรักษ์สายพันธุ์กัน !!! ■

เอกสารอ้างอิง

ไพโรจน์ พงศ์กิตติการ. (2552). เอกสารประกอบการสอนวิชา สศ 446 การเลี้ยงสุนัข. เชียงใหม่:

คณะสัตวศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยแม่โจ้. 134 น.

Blogspot. (2011). ลักษณะของอานรูปแบบต่าง ๆ ของสุนัขไทยหลังอาน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

http://sammokdoghouse.blogspot.com/2011/08/blog-post_811.html

(17 กุมภาพันธ์ 2560)

Wikipedia. (2017). Thai Ridgeback. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://en.wikipedia.org/wiki/Thai_Ridgeback

(17 กุมภาพันธ์ 2560)